

Kazimierz Piasecki

Znaczenie procesowe faktów powszechnie znanych i faktów znanych sądowi urzędowo

Palestra 5/10(46), 38-46

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Znaczenie procesowe faktów powszechnie znanych i faktów znanych sądowi urzędowo

1. Kodeks postępowania cywilnego (art. 237) — podobnie jak większość systemów procesowych zarówno socjalistycznych, jak i burżuazyjnych — normuje kwestię tzw. notoryczności powszechnej i sądowej. Instytucja ta należy więc do instytucji ogólnie przyjętych.

Nie we wszystkich jednak systemach prawnych przywiązuje się do niej takie samo znaczenie. Szczególną rolę odgrywają fakty notoryczne przede wszystkim w systemie angloamerykańskim¹, który charakteryzuje się pewną tradycyjnością form, sięgających w wielu wypadkach do wzorów prawa średniowiecznego.² Mimo historycznego utrwalenia się tej instytucji w większości systemów prawnych nie brak również jej przeciwników, kwestionujących podstawy jej istnienia.³

Projekt kodeksu postępowania cywilnego z 1960 r. (art. 212) nie odzuca procesowej funkcji faktów notorycznych (powszechnie znanych). Utrzymanie tej instytucji w przyszłym prawie polskim jest całkiem uzasadnione. Zasada prawdy obiektywnej nie sprzeciwia się procesowemu znaczeniu faktów notorycznych w procesie socjalistycznym⁴. Zasada ta jednak wywiera poważny wpływ na ukształtowanie pojęcia faktów notorycznych, wyznacza im stosowną do ich natury rolę procesową.

2. Ogólne cechy pojęcia faktów notorycznych wynikają już z samego porównania ich z innymi pojęciami. Jedną z tych cech jest notoryczność (w najszerszym tego słowa znaczeniu), przez co w zastosowaniu

¹ Por. A. D. Kejlín: Sudoustrojstwo i graždanskij process kapitalisticeskich gosudarstw, część II, 1958, s. 249 (i cyt. tamże literatura).

² Prawo średniowieczne wykształciło nawet specjalną instytucję służącą do zaskarżania orzeczeń na podstawie *querella nullitatis ob notoriam iniustitiam* (por. M. Waligórski: Podstawy kasacyjne procesu cywilnego w świetle różnicy pomiędzy faktem i prawem, 1936, s. 227).

³ Por. M. Strogowicz: Prawda obiektywna i dowody sądowe w radzieckim procesie karnym (przekład z rosyjskiego), 1959, s. 236. Por. także Hauswirt i Popower w Encyklopedii prawa karnego, t. 1, s. 350.

⁴ Z. Resich: Poznanie prawdy w procesie cywilnym, 1958, s. 96 i nast.

praktycznym uznaniu faktu za notoryczny różni się od wnioskowania logicznego.⁵ Ponieważ jednak fakty ujmowane są za pośrednictwem sądów w znaczeniu logicznym, wypowiedzi o tych faktach mogą przybierać w wielu wypadkach postać tzw. sądów egzystencjonalnych, tj. sądów dotyczących istnienia przedmiotu w rzeczywistości.⁶

Fakty notoryczne różnią się od tzw. zasad doświadczenia życiowego tym, że zasady doświadczenia życiowego mają charakter sądów ogólnych.⁷ Mimo wspólnej cechy: powszechnej znajomości — różnica między nimi wyraża się w tym, że zasady doświadczenia życiowego stanowią kryterium oceny pewnych faktów już ustalonych, nigdy natomiast nie występują w charakterze środków ustalania faktów, co jest ogólnie uznawaną cechą faktów powszechnie znanych.⁸ Jakkolwiek fakty notoryczne można zaliczyć do faktów bezspornych, to jednak tzw. fakty bezsporne — na skutek przyznania w procesie przez stronę przeciwną (art. 238 § 1 k.p.c.) — tym się różnią od faktów notorycznych, że nie muszą mieć cechy powszechności.

3. Znaczenie procesowe faktów powszechnie znanych polega przede wszystkim na tym, że zwalniają one strony i sąd od obowiązku ich dowodzenia.⁹ Stanowią one bowiem jeden ze sposobów czynienia ustaleń faktycznych. Tym samym więc są one czynnikiem ułatwiającym postępowanie dowodowe¹⁰, w pewnym tylko, oczywiście, zakresie, jak to będzie wynikać z dalszych rozważań.

Ponieważ przedmiotem dowodu mogą być tylko fakty (art. 235 k.p.c.), przeto z dziedziny notoryczności należy wyłączyć przepisy prawne w myśl zasady *iura novit curia*. W prawie angielskim natomiast przepisy prawne, stosownie do przyjętej tam klasyfikacji, mogą być przyjmowane na podstawie notoryczności.¹¹ Wydaje się jednak, że na podstawie notoryczności może być stwierdzone istnienie czy nieistnienie jakiegoś zwyczaju.

4. W świetle zasady prawdy obiektywnej, za fakty notoryczne mogą być uznane tylko te fakty, które odpowiadają rzeczywistości. Kryterium oceny, czy dany fakt ma charakter faktu powszechnie znanego, musi więc być obiektywne, a nie subiektywne.

Subiektywistyczne ujęcie notoryczności i rozpatrywanie jej z punktu widzenia burżuazyjnej psychologii zbiorowości jest nie do przyjęcia w prawie socjalistycznym. W prawie burżuazyjnym zdarzają się wy-

⁵ J. Rubes (red.): Komentar k obcanskemu soudnimu radu, 1957, s. 429.

⁶ D. P. Gorskiy — P. W. Tawanca (red.): Logika, 1956, s. 96 i nast.

⁷ Waligórski, op. cit., s. 227 i nast.

⁸ Waligórski, op. cit., s. 227 i nast.; S. Satta: Commentario al Codice di Procedura Civile, Libro primo, Disposizioni Generali, Mediolan 1959, s. 462; G. A. Micheli: Corso di Diritto Processuale Civile, Parte Generale, Mediolan, 1959, s. 231.

⁹ Zasadę tę wyraża parem'a: *notoria non agent probatione*.

¹⁰ Por. S. Zuglja: Gradjanski parnici postupak FNRJ, Zagrzeb 1957, s. 320; K. S. Judelson: Problema dokazywanija w sow. gražd. proc., 1951, s. 211 i nast.

¹¹ W prawie angielskim: *legal i constitutional matters* (por. Kejlina, op. cit. s. 251).

padki, że pewnym faktom nadaje się znaczenie faktów notorycznych tylko na podstawie kryterium subiektywistycznego. Ma to miejsce wtedy, gdy w danym miejscu i czasie powszechnie przyjmuje się błędnie, bez obiektywnych podstaw, istnienie pewnych okoliczności.¹² Najbardziej klasycznym przykładem tego mogą być poglądy na tzw. *error communis*, z którym ustawa czy zwyczaj wiązały skutki prawne (*error communis facit ius*).¹³ W procesie socjalistycznym natomiast fakt uznany przez sąd za powszechnie znany musi bezwzględnie zawierać cechę absolutnej zgodności z rzeczywistością. Brak tej cechy powoduje konieczność sprawdzenia istnienia danego faktu (jego prawdziwości) na podstawie postępowania dowodowego.

Wymaganiom powyższym czyni zadość orzecznictwo powojenne¹⁴, w którym podkreśla się, że nie można przyjąć — jako faktu notorycznego — tego, co nie jest ogólnie niewątpliwym pewnikiem. Za fakt powszechnie znany będzie więc można uznać tylko taki fakt, zgodny z obiektywną rzeczywistością, którego istnienia nie można by obalić w drodze przeciwdowodu. Cechą faktu notorycznego zatem z założenia jest niezaprzeczalność.

5. Fakt, o którego istnieniu nie wie sędzia (skład sądzący), nie może być uznany za fakt powszechnie znany. Co więcej, o tym, czy dany fakt jest faktem notorycznym w znaczeniu procesowym, decyduje sędzia i tylko sędzia. Do niego należy kontrola w tym zakresie.

W procesie socjalistycznym nie do przyjęcia jest pogląd, że wobec powszechnej znajomości danego faktu może on być wykorzystany w procesie przez sędziego bezkrytycznie. Należy również odrzucić jedną z burżuazyjnych teorii (tzw. teorię obiektywną), według której za fakt notoryczny uznaje się fakt, który sąd powinien znać.¹⁵ Teoria ta zupełnie wypacza kryteria uznawania faktów za notoryczne.

Podobnie nie ma cech faktu powszechnie znanego fakt, który nie jest znany stronom danego procesu. Fakt taki bowiem z punktu widzenia stron jest faktem spornym. W związku z tym można powiedzieć, że notoryczność jest w pewnym sensie pojęciem względnym, uzależnionym od podmiotu.

Źródła wiadomości sędziego i stron o faktach, w zależności od ich rodzaju, mogą być różnorodne. Jednym ze źródeł mogą być własne spostrzeżenia (autopsja). Ponadto źródła te dzieli się na ustne i pisemne (w najszerszym tego słowa znaczeniu), oficjalne i nieoficjalne.

Wśród pisemnych nieoficjalnych (nieurzędowych) źródeł powszechnej znajomości danego faktu należy wymienić m.i. informację prasową. Nie wszystkie jednak wiadomości (informacje) zamieszczone w prasie mogą być wykorzystane jako źródło notoryczności.¹⁶ Źródła tego nie należy więc przeceniać.

¹² Por. L. Carnelli: Evidencia notoria (opracowanie zamieszczone w zbiorze Scritti Giuridici in memoria di Piero Calamandrei), Padwa 1958, t. 2, s. 162.

¹³ Por. F. Gorphe: La principe de la bonne foi, Paryż 1928, s. 185 i nast.

¹⁴ Orzeczn. S.N. w sprawie PoK 360/48 z dn. 31.V.1948 r. (PIP 1949 nr 3, s. 171).

¹⁵ Judelson, op. cit., s. 219 i nast.; Hauswirt i Popower, op. cit., s. 351.

¹⁶ Judelson: op. cit., s. 219 i nast.; Hauswirt i Popower, op. cit., s. 351.

Zagadnienie znaczenia procesowego informacji prasowej w ogóle trafnie ujął Sąd Najwyższy podkreślając, że notatka prasowa może być cenną pomocą przy wyjaśnianiu sprawy oraz może stanowić materiał do przeprowadzenia dowodów z urzędu. Nie może ona jednak stanowić podstawy do sprawdzenia wyników dowodów z zeznań świadków.¹⁷ Podobnie zagadnienie to ujmują procesualiści radzieccy.¹⁸

Mogą jednak być traktowane jako fakty nie wymagające dowodu zamieszczone w prasie informacje mające charakter oficjalny (urzędowy). Tego rodzaju fakty będą odgrywać jednak w procesie stosunkowo niewielką rolę, będą to bowiem fakty bardzo ogólne z punktu widzenia określonego stosunku prawnego i okoliczności danego sporu.

6. Zakres faktów notorycznych przydatnych w procesie określa odpowiednio art. 235 k.p.c., zgodnie z którym przedmiotem dowodu są fakty (sporne) mające dla sprawy istotne znaczenie. A zatem fakty notoryczne muszą być też podporządkowane zasadzie znajdującej wyraz w paremii: *frustra probatur, quod probatum non relevat*. Tym samym a limine można wyłączyć z pojęcia faktów notorycznych w znaczeniu procesowym wszystkie te fakty, które często przytacza się w opracowaniach jako klasyczne przykłady faktów notorycznych, jak np. to, że Paryż jest stolicą Francji, że król Szcibiński gromił Turków pod Wiedniem, że zamek Królewski w Warszawie uległ zniszczeniu we wrześniu 1939 r. itp. Trudno sobie dzisiaj wyobrazić taką sprawę, w której przytoczone i podobne fakty mogłyby mieć jakiegokolwiek bezpośrednie znaczenie w konkretnym procesie.

7. Z punktu widzenia historycznego fakty notoryczne można podzielić na fakty dotyczące zarówno teraźniejszości, jak i przeszłości.

Fakty powstałe w przeszłości, i to nawet stosunkowo odległej, mogą odgrywać pewną rolę zwłaszcza w sporach dotyczących własności.

Notoryczność może mieć charakter zarówno pozytywny, jak i negatywny. Jej treścią bowiem może być także twierdzenie, że dana okoliczność nie istniała lub nie istnieje.¹⁹ Do tej ostatniej kategorii można by zaliczyć także tzw. niemożliwość faktyczną.²⁰ Wiadomo bowiem powszechnie w kraju, że jest niemożliwością faktyczną przebycie samolotem lub pociągiem czy innym środkiem komunikacyjnym odległości między Warszawą a Krakowem w ciągu pięciu minut.²¹

Notoryczność dzieli się na ogólną i szczególną.²² O notoryczności ogólnej można mówić wtedy, gdy pewne fakty ze względu na swój charakter mogą być znane każdemu normalnemu człowiekowi. Do zaobserwowania (sposprzeżenia) faktu nie są bowiem konieczne żadne specjalne wiadomości. Fakty może zaobserwować i zdać sobie z nich sprawę każda osoba, która mogłaby być świadkiem w sprawie.

¹⁷ Orzeczn. S.N. C 436/50 z dn. 9.I.1951 r. (ZO 1951 poz. 80).

¹⁸ Por. Judelson: op. cit., s. 219 i nast.

¹⁹ F. Boura: *Dokazování podle obc. soudního radu*, Praga 1954, s. 110.

²⁰ Por. Judelson: op. cit., s. 219.

²¹ Przykład zaczerpnięty z opracowania Hauswirt-Popower, op. cit., s. 350.

²² Zuglja, op. cit., s. 321; Rubes, op. cit., s. 429.

Pewna kategoria faktów jest jednak dostępna tylko ograniczonej liczbie osób—specjalistów w danej dziedzinie wiedzy zarówno praktycznej, jak i teoretycznej. Wówczas mówi się o notoryczności szczególnej. Taka jednak notoryczność, z założenia ograniczona podmiotowo, ma w procesie bardzo rzadko zastosowanie. Wówczas bowiem brak wiadomości specjalnych u sędziego i stron uzasadniać będzie z reguły konieczność wezwania biegłego (art. 293 § 1 k.p.c.).

Ponadto można przyjąć za orzecnictwem, że nie może być uznany za fakt notoryczny fakt sprzeczny z opinią biegłego mającego wiadomości fachowe w danej dziedzinie wiedzy.²³

8. Fakty powszechnie znane wchodzą w skład materiału faktycznego sprawy na równi z faktami, które muszą być w procesie udowodnione. Fakty powszechnie znane mają jednak tylko ogólne znaczenie w procesie. Rzadko kiedy będą one stanowiły konkretną okoliczność danej i tylko danej sprawy; ich związek z okolicznościami sprawy, podstawą faktyczną będzie z reguły ogólny.

Tę cechę faktów notorycznych nie zawsze dostatecznie jasno się podkreśla. Zagadnienie roli tych faktów w procesie wymaga przede wszystkim określenia stosunku faktu przyjmowanego na podstawie notoryczności do podstawy faktycznej danego sporu. Najogólniej można powiedzieć, że fakty notoryczne są to w przeważającej mierze fakty proste,²⁴ tylko w sposób ogólny przydatne do konstruowania sądu o faktach mających już bezpośrednie znaczenie prawne. Z reguły więc fakty te nie wchodzą bezpośrednio w zakres określonego stosunku prawnego jako tzw. fakty powodujące powstanie, zmianę i wygaśnięcie stosunku prawnego. Innymi słowy, fakty te z istoty swej nie mają charakteru tzw. faktów poszukiwanych mających znaczenie prawnomaterialne. Trzeba zatem zaliczyć je do faktów *sui generis*, mających charakter tylko procesowy.

Ta cecha faktów notorycznych oznacza, że na podstawie samego faktu notorycznego nie można nigdy rozstrzygnąć danego sporu. Fakty te bowiem mają tylko znaczenie pomocnicze, stanowią jedną z okoliczności stanu faktycznego, z którymi dopiero jako z całością prawo materialne wiąże określone skutki prawne. W zależności jednak od istoty prawnej danego sporu ten sam fakt notoryczny może być jednocześnie w jednym procesie faktem prostym, a w drugim — faktem prawotwórczym. W tym drugim wypadku fakt taki wymaga ustalenia na podstawie przeprowadzonego postępowania dowodowego. To rozróżnienie scharakteryzuje następujący przykład: fakt i data śmierci osoby powszechnie znanej i sławnej może nie wymagać przeprowadzenia dowodu, jeżeli jest powołany w danym procesie jako stwierdzenie faktu notorycznego. W wypadku takim fakt ten nie będzie wystarczający do rozstrzygnięcia sporu, może on jednak mieć znaczenie pomocnicze. Natomiast ten sam fakt powołany przez spadkobierców wspomnianej osoby w sprawie o stwierdzenie praw do spadku po niej nie może być traktowany jako fakt notoryczny w tym znaczeniu, iżby nie wymagał

²³ Orzeczn. S.N. C 29/49 z dn. 8.II.1949 r. (nie opublikowane).

²⁴ Satta, op. cit., s. 460; Carnelli, op. cit., s. 169.

dowodu. Musi on być udowodniony podobnie jak fakt śmierci i data śmierci każdej innej osoby.²⁵

Jak wynika z powyższego, fakty notoryczne odgrywają w procesie cywilnym rolę ograniczoną. Liczbą tych faktów jest natomiast nieograniczona, jeżeli się ma na względzie, że w procesie cywilnym wszystkie właściwie fakty życia mogą stanowić potencjalny materiał dowodowy. Mogą one dotyczyć zjawisk (stanów, wydarzeń) różnorodnej natury, np. wydarzeń historycznych (wybuch wojny, jej zakończenie, czas trwania działań wojennych na danym terenie, ogólne skutki tych działań), wydarzeń politycznych (zmiana ustroju, zjawisk przyrodniczych, klęski żywiołowe), procesów ekonomicznych (dewaluacja pieniądza), pewnych wiadomości topograficznych (wiadomy wszystkim na danym terenie fakt, że w określonym miejscu jest stromy zjazd lub niebezpieczny zakręt) oraz innych wydarzeń, faktów i stanów, których skatalogowanie jest niemożliwe i jednocześnie niecelowe.

Fakty notoryczne mogą odgrywać szczególną rolę jako podstawa do ustalenia określonej, ściślej daty czynności prawnej czy zdarzenia. Zachodzić to będzie wtedy, gdy została ustalona okoliczność, że czynność prawna została zawarta w dniu zakończenia drugiej wojny światowej. W takim wypadku można będzie bez dowodzenia uznać na podstawie faktu notorycznego, że czynność prawna została dokonana w dniu 9 maja 1945 r.

Fakty powszechnie znane mogą również — stosownie do swej natury — odgrywać pewną rolę przy konstruowaniu przeciwdowodu przeciwko domniemaniu prawnemu *iuris tantum*.²⁶

9. Każdy przeprowadzony dowód musi znaleźć wyraz w protokole rozprawy. W związku z tym powstaje kwestia, jak z tego punktu widzenia należy ustosunkować się do faktów notorycznych. Zagadnienie to zostało w pewnym sensie wyjaśnione w orzecznictwie w postaci stwierdzenia, że sąd może swe ustalenia oprzeć na notoryczności tylko wtedy, gdy okoliczność ta została ujawniona w przewodzie w jakikolwiek sposób (wniosek, oświadczenie strony lub zeznanie świadka).²⁷ Należy przyjąć, że skoro fakty notoryczne mają w danym procesie stanowić jedną z okoliczności stanu faktycznego, to stwierdzenie ich w procesie musi być podporządkowane ogólnym regułom postępowania dowodowego.

W zasadzie więc fakt notoryczny powinien być stwierdzony w protokole rozprawy.²⁸ Wydaje się jednak, że nie będzie stanowiło uchybienia procesowego pominięcie danego faktu w protokole, jeżeli sąd w wyroku wspomni o tym, że ustaleń w sprawie dokonał na podstawie faktu notorycznego. Jeżeli jednak sąd nie uczyni zadość przynajmniej jednemu z tych wymagań, to tym samym z reguły dopuści się uchybienia procesowego.

²⁵ Satta, op. cit., s. 460.

²⁶ Zuglja, op. cit., s. 321.

²⁷ Orzecz. S.N.: II 4 K 827/32 z dn. 15.XI.1932 r. (Zb. O. 1933, poz. 133) i PoK 360/48 z dn. 31.V.1948 r. (PiP 1949 nr 3, s. 171) oraz K 1623/47 z dn. 26.XI.1948 (PiP 1948 nr 12, s. 150).

²⁸ Por. Judelson, op. cit., s. 215.

10. Fakty notoryczne mogące stanowić podstawę do ustaleń faktycznych na równi z okolicznościami ustalonymi na podstawie postępowania dowodowego podlegają kontroli rewizyjnej. Kontrola ta polega na sprawdzeniu, czy do powszechnie znanych faktów sąd pierwszej instancji nie włączył okoliczności, które takiego charakteru nie mają, lecz są trudne do udowodnienia lub niewygodne dla sędziego, gdyż „psują” przyjętą przez niego ogólną konstrukcję.²⁹

Z punktu widzenia kontroli rewizyjnej mogą zachodzić dwie sytuacje typowe. Pierwsza, gdy fakt przyjęty przez sąd pierwszej instancji jako notoryczny ma taki właśnie charakter także z punktu widzenia sądu rewizyjnego; zachodzić to będzie wtedy, gdy notoryczność nie ogranicza się tylko do siedziby sądu merytorycznego. Sytuacja taka nie nasuwa żadnych problemów. Druga natomiast sytuacja, gdy notoryczność ogranicza się tylko do siedziby sądu merytorycznego, wymaga rozważenia dopuszczalności kwestionowania przez sąd rewizyjny cech notoryczności danego faktu. Przesłanką uznania danego faktu za fakt notoryczny w danej sprawie nie jest znajomość tego faktu przez sąd rewizyjny czy Sąd Najwyższy rozpoznający sprawę na skutek rewizji nadzwyczajnej. Decydujący jest bowiem moment, że dany fakt jest znany w miejscowości, w której znajduje się siedziba sądu merytorycznego.³⁰

Tak więc sąd pierwszej instancji nie dopuszcza się żadnego uchybienia procesowego, jeżeli ustaleń dokonał z uwzględnieniem faktu notorycznego, którego nie zna sąd rewizyjny. Z protokołu jednak rozprawy czy uzasadnienia wyroku musi wynikać, że dany fakt był traktowany jako notoryczny.

Wszystkie z reguły uchybienia, jakich może się dopuścić sąd uwzględniając fakty notoryczne przy rozstrzyganiu sprawy, wchodzić będą w zakres podstawy rewizyjnej określonej w art. 371 § 1 pkt 3 k.p.c. W tym bowiem wypadku sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego będzie wyrażała się w tym, że sąd przyjął za ustalone fakty bez dostatecznej podstawy.³¹

11. Stosownie do art. 237 § 2 k.p.c. nie wymagają dowodu fakty znane sądowi urzędowo. Chodzi tu o fakty znane sędziemu z jego działalności urzędowej. Będą to fakty, z którymi sędzią zetknął się bezpośrednio przy dokonywaniu czynności procesowych. To ograniczenie jest uzasadnione tym, że sędzią nie może rozstrzygać procesu na podstawie tzw. prywatnej wiedzy. Zagadnienie to wyjaśnił Sąd Najwyższy w tym sensie, że okoliczności znane prywatnie członkom składu orzekającego wymagają normalnego udowodnienia. Fakty znane sądowi urzędowo, które nie wymagają dowodu, są to fakty, o których sąd dowiedział się przy wykonywaniu czynności urzędowych (np. przy rozpoznawaniu innej sprawy), a nie fakty, które doszły do wiadomości sędziego czy też zostały zaobserwowane przez sędziów (ławników) w jakikolwiek inny sposób.³²

²⁹ Z. Resich, op. cit., s. 54 i nast.

³⁰ J. Jodłowski — W. Siedlecki: Postępowanie cywilne, Część ogólna, 1958, s. 397.

³¹ Por. W. Siedlecki: Podstawy rewizji cywilnej, 1959, s. 157.

³² Orzec. S.N. 3 CR 463/58 z dn. 17.XII.1958 r. (nie opublikowane).

Fakty, które sędzia może przyjmować za istniejące na tej podstawie, mogą mieć tylko znaczenie pomocnicze. Fakty znane urzędowo to takie fakty, które mogą mieć wpływ przede wszystkim na dokonanie lub niedokonanie określonej czynności procesowej, nigdy natomiast nie można im przyznawać takiego znaczenia, aby na podstawie ich treści sąd mógł rozstrzygnąć o danej sprawie (stosunku prawnym). Będą to więc fakty, które mogą wpływać na bieg samego procesu (np. mogą one uzasadniać zawieszenie postępowania w sprawie). Będzie to miało miejsce wtedy, kiedy sędzia wie, że przeciwko pozwanemu toczy się określony proces karny, że pozwany został skazany, co może mieć znaczenie z punktu widzenia zastosowania art. 7 § 1 k.p.c. W takim wypadku fakt znany sędziemu urzędowo będzie z reguły stanowił podstawę do czynności procesowej sądu (np. zawieszenia postępowania, zażądania akt sprawy karnej, wezwania biegłego), jeżeli w procesie karnym kwestionowano poczytalność oskarżonego.

Fakty znane sądowi urzędowo nie mogą natomiast wpływać na rozstrzygnięcie merytoryczne. Sędzia np. nie może zastosować art. 7 k.p.c. na tej podstawie, że brał udział w rozpoznawaniu sprawy karnej, w wyniku której pozwany został skazany za popełnienie określonego przestępstwa. Taki fakt musi być udowodniony, gdy ma stanowić podstawę do wydania wyroku cywilnego. Sąd musi zatem przeprowadzić dowód z akt karnych.

Sędzia prowadzący proces dotyczący podobnego sporu nie może uznać za fakt urzędowo mu znany (i jako taki nie wymagający dowodu) faktu, że świadek zeznawał w określony sposób w innej sprawie i że to jego zeznanie stanowi podstawę do dokonania określonych ustaleń dla ostatnio rozstrzyganego sporu. W tym wypadku faktem znanym sądowi urzędowo może być tylko fakt, że świadek zeznawał o okolicznościach, które mogą mieć znaczenie również w sporze aktualnie rozstrzyganym. Sąd nie może natomiast rozstrzygać na podstawie tego tylko, co pomięta o treści zeznań tego świadka. Taka praktyka stanowiłaby naruszenie elementarnych zasad prowadzenia procesu i wyrokowania. W tym więc wypadku fakt znany sądowi urzędowo (z innego procesu) może stanowić jedynie podstawę do takiej lub innej czynności procesowej, np. wezwania danej osoby jako świadka.

Fakty znane sądowi urzędowo mogą stanowić także podstawę do przeprowadzenia postępowania dowodowego z urzędu oraz wszczęcia sprawy z urzędu w wypadkach przewidzianych przez prawo.

Omawiane więc fakty ze względu na to, że są znane tylko sędziemu z jego czynności urzędowych, nie mogą być uważane za fakty notoryczne, natomiast sędzia powinien zwrócić na nie uwagę stron.

12. Powyższe rozważania mogą być także aktualne, gdy chodzi o proces karny.³³ Jak się bowiem przyjmuje w procesualistyce karnej³⁴, art. 237 § 1 k.p.c. należy stosować *per analogiam* w dziedzinie procesu kar-

³³ O aktualności faktów notorycznych w procesie karnym świadczy orzecznictwo. Por. w tej mierze L. Hochberg — A. Murzynowski — L. Schaff: Komentarz do kodeksu postępowania karnego, 1959, s. 133; L. Schaff: Orzecznictwo Sądu Najwyższego z zakresu prawa karnego procesowego, 1959, s. 95 i nast.; M. Cieślak: Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, 1955, t. I, s. 61 i nast.

³⁴ Por. S. Sliwiński: Proces karny — Zasady ogólne, s. 586 i nast.

nego. „Uznanie obowiązku dowodzenia faktów powszechnie znanych na równi z innymi faktami oznaczałoby w praktyce tylko niepotrzebną stratę czasu i prowadziłoby do absurdu. Sąd może przyjmować fakty powszechnie znane bez przeprowadzenia dowodu, a jego obowiązek uwzględnienia ich niezależnie od wniosków stron wynika nie tylko z analogii do przepisu art. 237 § 1 k.p.c., lecz również z jego stanowiska jako aktywnego podmiotu postępowania dowodowego (art. 260 k.p.c.) i obowiązku dążenia do wykrycia prawdy obiektywnej.”³⁵

Wymaga tu także podkreślenia to, że na podstawie faktów notorycznych nie można nigdy tzw. faktu głównego uznać za ustalony. Fakty notoryczne mogą być jedynie przydatne jako fakty służące do ustalenia faktu głównego. Muszą to być jednak fakty pozostające z faktem głównym w ścisłym związku. Dlatego nie mogą one dotyczyć faktów nie pozostających w żadnym stosunku do faktu głównego.³⁶

Ze względu na to, że prawa karnego nie interesuje tak wielka liczba zjawisk życiowych jak prawo cywilne, w procesie karnym liczba faktów notorycznych będzie w zasadzie mniejsza.

³⁵ Cieślak, op. cit., s. 62.

³⁶ Cieślak, op. cit., s. 63 (i powołana tamże literatura).

WYDAWNICTWO PRAWNICZE

poleca

K. Bieńkowski, W. Sieroszewski

WZORY PISM PROCESOWYCH W SPRAWACH KARNYCH

Str. 216. Opr. pł. Cena zł 35,—

Adwokat, radca prawny i każdy obywatel, który w jakiegokolwiek sprawie karnej zwraca się do sądu, znajdzie w tej pracy wzór pisma, które będzie mógł zastosować do swojej konkretnej sprawy i konkretnej sytuacji procesowej. Dołączone do wzorów uwagi ułatwiają zorientowanie się w swoich uprawnieniach i wybór najwłaściwszej drogi postępowania.

Książka stanowi ponadto cenny materiał szkoleniowy dla początkujących prawników-praktyków.
